

СЕКЦІЯ 6.
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ

МЕТА ПОКАРАННЯ ЗА НЕОБЕРЕЖНІ ЗЛОЧИНИ
ЯК АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Багіров С.Р.,

доцент кафедри кримінального та кримінального
процесуального права Національного університету
«Києво-Могилянська академія»,
к.ю.н., доцент

Питання кримінально-правової та кримінологічної протидії злочинам, що вчиняються через необережність, мали б посісти чільне місце серед напрямів розвитку юридичної науки в Україні. Спостереження за тематикою досліджень у науці кримінального права дає підстави для висновку, що кримінально-правове регулювання правовідносин, які виникають у зв'язку із вчиненням необережних злочинів, незаслужено лишається «на узбіччі» науки, поступаючись новомодним, а інколи й відверто кон'юнктурним, напрямам і темам досліджень. На жаль, причиною того, щоб громадськість (маю на увазі і наукову спільноту теж) звернула увагу на небезпеку необережних злочинів, повинні статися дуже резонансні події на кшталт справи З. і Д. (ДТП у м. Харкові, 18 жовтня 2017 р.), або скнилівської трагедії (катастрофа на авіапоїзді під м. Львовом, 27 липня 2002 р.) Враховуючи, що кожного року від необережних злочинів страждає не менша кількість українських сімей, ніж від війни на сході країни, питання протидії злочинній необережності має бути актуальним напрямом кримінально-правових і кримінологічних досліджень.

Приємно спостерігати появу в Україні перших наукових досліджень, присвячених покаранню за необережні злочини. Автор цих тез мав нагоду бути офіційним опонентом на захисті кандидатської дисертації Д. В. Новохатської «Покарання та його призначення за злочини, що вчиняються через необережність» (Харків, 2018 р.; науковий керівник – д. ю. н., проф. Т. А. Денисова). Участь у цьому процесі сприяла виникненню певних роздумів, якими я хотів би поділитися з читачами.

Д. В. Новохатська обґрунтовано стверджує, що «в сучасних умовах злочинам, що вчиняються через необережність, видам та формам кримінально-правового впливу на осіб, які вчинили такі злочини, українські кримінологічна та кримінально-правова науки приділяють недостатню увагу» [1, с. 17]. Необхідно погодитися і з іншим її висновком. Справді, «вітчизняне кримінальне законодавство та правозастосовна практика у питаннях впливу на осіб, які

вчинили необережні злочини, переважно спираються на результати наукових досліджень 30–40-річної давнини» [1, с. 17].

Перше ознайомлення з дисертацією привертає увагу тим, як вдало обрано авторкою «кут зору», під яким вивчаються необережні злочини. Слід погодитися з її позицією, що науковці, які до цього вивчали злочинну необережність, нечасто торкалися питань покарання та його призначення за ці злочини. Огляд предметної сфери цих досліджень доводить, що їхні автори лише фрагментарно зачіпали питання караності необережних злочинів. Покарання та його призначення за злочини, що вчиняються через необережність, чітко «вимальовувалося» як напрям, який потребує окремого, самостійного дослідження. Тому висновок Д. В. Новохатської про те, що науковці присвячували свої розвідки або дослідженню питань відповідальності за необережні злочини, або вивченню проблем покарання у цілому чи стосовно певної категорії злочинів, а тому не мали змоги приділити достатню увагу питанням караності злочинів, що вчиняються через необережність [1, с. 18], є обґрунтованим. Необхідно підтримати і положення авторки стосовно того, що у вітчизняній кримінально-правовій науці не було дисертаційних праць, присвячених цьому важливому питанню. Отже, наукова праця Д. В. Новохатської заповнює цю прогалину.

Враховуючи все вищевикладене, підкреслю, що порушені Д. В. Новохатською питання кримінально-правового аналізу покарання та його призначення за злочини, що вчиняються через необережність, є своєчасними і такими, що потребують окремої уваги науковців, парламентарів, практичних працівників правозастосовних органів.

У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Д. В. Новохатської, автор цих тез, будучи опонентом, звернув увагу на деякі суперечності, спірні положення, які, потрібно визнати, властиві будь-якому дослідженню і створюють живильний ґрунт для наукової дискусії.

Видається, що дисертантка не випадково розпочала другий, тобто основний, розділ свого дослідження з вивчення фундаментального питання про мету покарання за злочин, що вчиняється через необережність. На користь авторки дисертації слід зазначити, що Д. В. Новохатська спромоглася узагальнити висловлені у теорії кримінального права судження щодо мети покарання за необережні злочини, розподіливши їх на три групи. Представники першої групи, яких дисертантка назвала прихильниками традиційного, ретрибутивістського підходу, на перший план висувають такі складові мети покарання як кара та загальна превенція. Науковці другої групи вважають, що заходи покарання за необережні злочини повинні передусім ефективно запобігати повторне вчинення таких злочинів. Ці вчені надають пріоритет такій складовій мети покарання як спеціальна превенція. До третьої групи включені науковці, на думку яких мета покарання та її складові, а саме виправлення необережних злочинців, спеціальна і загальна превенція, поширюються на всі

види злочинів, у тому числі й на необережні, тому немає необхідності окремо акцентувати на складових мети покарання залежно від виду і характеру злочину. Водночас та чи інша складова може висуватися на перший план. Результати дослідження, здійсненого здобувачкою, дали їй підстави приєднатися до наукової позиції вчених другої групи. На підставі наведеного, виникає декілька запитань.

Перше. Латинське слово *retributio*, від якого походить англійське *retribution*, означає, кару, відплату. Чи правильно у такому разі включати мету загальної превенції до ретрибутивістського підходу?

Друге. У праці акцентується на тому, що науковці другої групи надають пріоритет такій складовій мети покарання як спеціальна превенція. Але це положення водночас означає, що ці науковці сприймають й інші складові мети покарання, просто одну з них висувають на перший план. У такому разі, чи не є цей підхід по суті таким самим, як і позиція, зайнята науковцями третьої групи?

Внаслідок ознайомлення зі змістом праці і відповідним підрозділом про мету покарання за злочини, що вчиняються через необережність, у мене сформувалася така думка: створення вчення про мету покарання за необережний злочин повинно бути основою всіх подальших побудов – кримінальної політики у цій сфері, законодавчих підходів до конструювання санкцій, напрямів правозастосовної діяльності тощо. Пригадую вислів непопулярного сьогодні політичного діяча минулого: «Той, хто намагається вирішити окреме питання, не вирішивши загального, неодмінно буде наштотуватися на загальне питання». Подібне положення в образній формі висловив ще раніше відомий німецький письменник та філософ Йоганн Вольфганг фон Гете: «Камзол не може бути правильно защепнутий, якщо помилитися на першому гудзику». Є підстави вважати, що науково обґрунтоване встановлення теорією кримінального права мети покарання за необережний злочин виконує роль того самого першого гудзика, помилка в якому може спотворити всю конструкцію караності злочинної необережності.

Отже, сучасні кримінально-правова та кримінологічна науки шляхом встановлення відповідних закономірностей мають відповісти на запитання – які саме заходи кримінально-правового впливу і в якому обсязі ми маємо застосовувати до винуватців необережних злочинів? Без побудови міцного наукового фундаменту для законотворчої, правоохоронної і правозастосовної діяльності у напрямі впливу на суб'єктів необережних злочинів ми будемо і далі спостерігати хаотичні спроби влади фрагментарно і несистемно посилювати чи послаблювати відповідальність шляхом зміни санкцій відповідних кримінально-правових норм.

Список використаних джерел

1. Новохатська Д. В. Покарання та його призначення за злочини, що вчиняються через необережність: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 284 с.
2. Золотов Б. П. Наказание за неосторожные преступления (правовые и социальные аспекты): автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1980. 22 с.
3. Камхадзе К. А. Индивидуализация наказания за неосторожные преступления: автореф. дисс. .... канд. юрид. наук. Москва, 1984. 24 с.
4. Щербина Е. М. Проблемы пенализации неосторожных технических преступлений: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Владивосток, 1994. 21 с.
5. Евлоев Н. Д. Уголовная ответственность и наказание за неосторожные преступления: дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2001. 189 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ, ЯКЕ ДІЯЛО НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Гаврік Р.О.,

доцент кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова,
к.ю.н., доцент

Як зазначає А. А. Нікітін, перші згадки про порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї трапляються в «Руській правді» – основному джерелі права Київської Русі, яка була систематизованим збірником кримінальних, цивільних, сімейних, адміністративних та інших правових норм. У ст. 11 короткої редакції «Руської правди» було закріплено право вимоги на повернення раба-втікача та передбачала покарання у вигляді штрафу за його приховування. Зазначена норма знайшла своє відображення і в розширеній редакції (ст. 112) [1, с. 40]. Відсутність власне юридичної відповідальності за незаконне перетинання державного кордону особами, які не були рабами або холопами в цей час можна пояснити тим, що в цей час ще не існувало відповідної заборони на самовільний перетин державного кордону, а служба з охорони кордону носила охоронний та воєнно-оборонний характер, мала за мету захист країни від вторгнення завойовників і відбувалась не на всьому його протязі, а лише на торгових шляхах, дорогах і найбільш вірогідних напрямках руху ворога [2, с. 65].